

NESAVRŠENOSTI U OGLEDALU: AUTOPORTRET

[...] Dok smo se vozili ka Čeltenamu, moja majka Rut je rekla: „Nikada se nisam osećala toliko ponosno kao danas.” Kada su se kapije mog skupog zatvora zatvorile, izgubio sam poverenje u majku i nikada joj nisam oprostio. Nisam mogao da znam šta je otac mislio. Pošto je on bio dobroćudan muž koji joj je sve dopuštao, radio je šta je ona htela.

Koledž Čeltenam predstavljao je zrno koje je u ambiciozni kolonijalni um moje majke zasadio direktor moje škole u Australiji, poreklom Englez. Iako se kasnije ispostavilo da je „beznadežan slučaj”, kako su ga moji roditelji nazivali, šteta je već bila učinjena. Stigao sam na odsluženje svoje četvorogodišnje zatvorske kazne.

[...]

Kada se uverila da sam se smestio u svojoj novoj školi u Engleskoj, moja porodica se vratila u Australiju. Oprostili smo se na peronu u Švajcarskoj. U jednom trenutku, moja majka se odvojila sa mojom sestrom, ostavivši oca da me uputi u, kako mi se činilo, životne istine. Svetla iz sela i njihov odraz na snegu obasjavali su sumrak dok smo se mi gegali gore-dole u kaljačama, a iz naših usta izlazile trake bele izmaglice bez reči. Srce mi je užasno lupalo, ali nije bilo na meni da govorim; taj teret pao je na mog nesretnog oca. Napokon, prihvatio je dužnost. Upozorio me je da ne sedam na daske u javnim toaletima. Obojica smo odahnuli. Sada mi je samo smetalo svetlo i čuo sam voz kako se sprema da uroni u švajcarski pejzaž na putu ka izbeljenoj travi, erodiranim potocima i ubojitim kljunovima svračaka. Rane koje sam zadobio na tom peronu punom snega bile su nešto tuplje prirode, s izgledom da se zagnoje. Bio sam odlučan da zadržim svoj bol u granicama muškosti koju sam naučio da poštujem, a zapravo bih voleo da mu skinem te rukavice od zečje kože i da stavim njegovu suncem opaljenu ruku na svoj obraz. Nisam uradio ništa. Nisam plakao. Samo sam drhtao kada je prozor pun lica utonuo u švajcarski mrak.

Dragi prijatelji otpratili su me nazad na odsluženje kazne u Čeltenamu.

Da sam ostao u Australiji, da li bih i to smatrao zatvorskom kaznom? Možda bi se za to pobrinuo mazohista u meni. Ovako, sećanje je ljubazno naglasilo elemente idilične slike školskih dana jednog engleskog školarca: jahanje ponija bez sedla kroz visoku travu, skidanje pijavica sa tela nakon plivanja u blatnjavom potoku, usamljeno lutanje kroz šumu sasafrasa ka zvukovima vodopada. Moji roditelji nisu imali aktivnu ulogu u tom svetu mog uma. Držao sam se za njih kao za slamku spasa. Svake nedelje pisao sam im izveštačeno dečačko pismo. Bio sam dobar sin, iako ne sin kog bi oni voleli da imaju, neki veterinar za stoku, advokat koji igra kriket ili ono što je moja majka smatrala diplomata; sve troje smo bili i krivi i nevini, a sudbina nam je namenila da patimo zbog izdaje.

Slao sam pisma i Dadiljici. Njoj sam, kao zameni za majku, upućivao svu iskrenu ljubav koju sam osećao. Lizi Klark je počela da radi kod nas nedugo nakon što se moja sestra Su rodila, kada sam ja imao tri godine. U prvi mah sam je mrzeo jer je unela toliko promena. S novom bebom i novom dadiljom, to je bilo vreme preokreta. Mrzeo sam je i bio sam nasilan. Zgazio sam joj pastu za zube dok je raspakivala stvari. Prosuo sam vodu iz tiganja dok smo večerali bareni mozak. Stara Dadilja je uvek prvo hranila ukrasne figurice životinja iznad kamina dok ja nisam otvorio usta. Dadiljica je odbijala da uključi figurice u igru. Čak me je naterala da jedem sam. Bio sam sumnjičav prema njenom tamnom licu, prćastom nosu sa osobenom rupicom ili mladežom sa jedne strane, njenoj blistavoj crnoj kosi i njenom škotskom akcentu. Ne znam čime me je osvojila – možda onim sočnim poljupcima na moja stegnuta usta kojima me je navodila da se oslobodim dok se ne spojimo u zajedničkoj sočnosti.

Voleo sam je. Oboje smo je voleli. Skoro smo poludeli od plakanja kada nam je, tokom jednog popodneva kada je bila slobodna, blesava Eliza rekla da je Lizi otišla zauvek. Lizi nikada imala dece, sem što je jednom kasnije rodila mrtvorođenče. Smatrala nas je za svoju decu, a to zaista i jesmo bili.

Rut, naša formalna majka, držala nas je uz sebe čestim iznenađenjima kao što su nova odeća, pokloni, napadi besa, moć organizovanja i izlivi znanja. Ali ona nije bila uvek prisutna zbog svog učešća u raznim komitetima, probama, ručkovima i večerama, ili zbog toga što je ležala zbog glavobolje ili bola u stopalima. Osim perioda kada sam bio deo, mislim da je nisam voleo, već sam joj se samo divio iz navike dok nisam počeo da sažaljevam tu staru, poluslepu i senilnu ženu koja je uvek bila u krevetu, a sažaljenje je samo lažna zamena za ljubav.

Što se tiče tate, Dikija, kako ga je zvala mama, Ptičica, on je samo postajao mrzovoljniji kako je stario. Od onog laskavog, staloženog momka sa ubitačnim plavim očima i modernom leptir-mašnom pretvorio se u hodajući sarkazam. Tokom svog sredovečnog doba, Ptičica i Diki, idealni par, sedeli su jedno do drugog u sobi za pušenje u „Lalvortu“, razgovarali o investicijama, deci, posluži, šokantnom ponašanju Džeka Langa,¹ dok je Rut odgovarala na pozive svojim samouverenim ženskim rukopisom, a Dik stavljao svoj uglasti potpis na čekove ili pisao pisma svojoj braći Henriju i Arturu, sputanim rukopisom rasnog australijskog muškarca. Rut i Dik su se retko razdvajali. Njihov odnos izgledao je mlako, dok kasnije u životu nisam shvatio da i sam priželjkujem takav odnos.

Mogao sam da zavolim Dika da sam se usudio da to uradim i da smo mogli da razgovaramo. Da li je Rut ikada mogla da pretpostavi? Godinama nakon njihove smrti, Lizi se skoro pretvorila u mumiju zbog artritisa, glaukoma i senilnosti, zarobljena u domu u Ventvort Folsu, gde je bilo ko iz njene prošlosti mogao da se pojavi. Govorila bi stvari poput: „Tata je bio ovde jutros; stajao je tamo u ćošku“, ili „Volter i Robert su me

¹ Džek Lang, laburistički premijer Novog Južnog Velsa čija je politika ubedila konzervativce da komunizam postaje dominantan. Langa je najzad 1932. godine smenio ser Filip Gejm, guverner Novog Južnog Velsa. (*Prim. prev.*)

odveli na brod da posmatramo haringe”, ili „Sid popravljaja krov. Doći će brzo – želi da vidi Pedija²”. Zbog izgleda koji sam dobio s godinama, češće me nije primećivala no što jeste. Ali jednom prilikom, Lizi je rekla: „Mama je bila dobra kad je bila dobra. Promenila se kada si otišao od kuće. Problem je bio u tome što ste oboje želeli da budete glavni.” Uskoro posle toga sam morao da pođem. Poljubili smo se sočno, kao u detinjstvu, strčao sam niz brdo, kupio pitu s mesom i seo na voz za Sidnej, opekavši usta zbog vrućeg sosa i griže savesti.

[...]

Rodio sam se sa čuvenom zlatnom kašikom, da upotrebim omiljenu metaforu popularnih romanopisaca i novinara koji su pisali za nedeljna izdanja. Nažalost, ili na sreću, dobio sam i oči, hiperaktivna osećanja i podsvest koji su preuzeli kontrolu nada mnom. Moje detinjstvo trebalo je da bude srećno, a i bilo je, dok uznemirenost i crne slutnje nisu prouzrokovale astmu, prokletstvo koje me je pratilo pola života. Pubertet se nije razlikovao od nenameštenog kreveta u kojem se svaka prosečna mlada osoba beskrajno prevrće i okreće. U doba buđenja muškosti, počinjao sam da uviđam da spoljni svet nije ništa drugo do dihotomija svetla i tame koju sam osećao u sebi. Načela koja su mi usadili roditelji i Lizi odnosila su se samo na moje racionalno sopstvo. Moji mentori nisu mogli da zamisle tamne nijanse ili implikacije seksualne devijantnosti. Prekršio sam većinu njihovih načela, znajući, u dubinama svoje iracionalnosti, šta znači počinuti ubistvo ili biti ubijen.

Koliko se sećam, nisu me preterano zabrinjavali dokazi seksualne ambivalencije. Rano sam se prepustio seksualnim naklonostima. Smetalo mi je podrugivanje drugih dečaka, ne na račun moje seksualnosti, koju su oni prihvatili i u nekim slučajevima uživali u njoj, već na račun ženske osećajnosti koju su prezirali jer joj nisu verovali. To je isto kao kada pretežno muževni muškarci preziru žene zbog suptilnosti koja njima nedostaje, ali iskorišćavaju njihovu seksualnost.

U mom slučaju, nikada nisam prolazio kroz agoniju biranja između jednog ili drugog seksualnog načina života. Neko drugi je napravio izbor, da tako kažem, i brzo sam prihvatio činjenicu da sam homoseksualac. Uprkos tome što sam izgledao uverljivo muževno, možda sam bio previše pasivan da se oduprem, ili sam čak prepoznao slobodu koja mi je data da istražim svaku varijaciju ljudskog uma, da igram toliko uloga unutar toliko mnogo kontradiktornih izdanja. Prihvatio sam situaciju. Nisam preispitivao tamu unutar svoje dihotomije, iako sam već započeo neizbežnu bolnu potragu za bratom bližancem koji bi uneo svetlo u moju sumorno osvetljenu tamu. Gledajući unazad, dva jezika koja sam učio na Kembridžu bila su u nekom smislu komplementarna, a činila su i deo nespretna potrage za artikulacijom samostalnog izražavanja i ispunjavanja.

[...]

² Nadimak Patrika Vajta. (Prim. prev.)

Pošto sam odrastao u vreme kada se od muškog pola očekivalo da bude nezainteresovan za boje, nisam mogao da iskažem svoju taštinu odećom. Kada je to napokon postalo moguće, već sam bio prestar za to; ništa nije patetičnije od staraca u trendu ili našminkanih mumificiranih žena. Umesto toga, hranio sam svoju taštinu doteraním rećima. Ali nisu sve bile dekorativne. Verujem da je deo mene dovoljno opor da bi preneo neulepšanu istinu, ali i to bi mogla da bude moja taština. Ako u to verujem danas, sutra ću možda verovati da istina pripada tišini – u svakom slučaju, tišini koja popunjava prostor između reći, a to ponekad mogu da kontrolišem.

„To nije nasledio od Vajtovih!” Tako je izričito tvrdila jedna od usedelica Saumarezovih.³ Priznala je da su kupili moj prvi roman; nalazio se negde na tavanu. Jedna rođaka od Beltrisovih potražila me je kada je došla u London, gde sam živeo u Ulici Eberi i počinjao da se bavim pisanjem. Proveli smo prijatno večer. A na kraju je rekla: „Bilo je zanimljivo upoznati te. Mislili smo da te ovde drže jer si lud ili tako nešto.” Moji roditelji bili su toliko zgađeni da više nikada nisu razgovarali sa njom. Ali, nekoliko godina kasnije, prolazeći taksijem pored prodavnice Selfridž, Rut je sručila bujicu reći na mene jer sam odbio da idem sa Dikom na kriket u „Lords”, rekavši: „Nikada nisam pomislila da ću imati *čudaka* za sina.” Kao što bi Suzana mogla biti prototip za australijsku Su, tako je Pedi verovatno bio prvi zvanični čudak na kontinentu.

[...]

Očajnički sam želeo da volim nekoga. Postojale su devojke koje je moja majka dovođila, a koje sam neverovatno često upoznao na plesovima na koje me je terala da idem. Ta krhka, često lepa stvorenja, cvrkutala su o konjima za koje su navijale na trkama tog dana, prijateljima koji su se upravo verili i o najnovijem filmu Grete Garbo. Jedna devojka, na koju su ostale pokazivale sa zavišću i strahopoštovanjem, pročitala je „sva dela Antonija Trolopa”. Iako sam u njoj naslućivao drugog autsajdera, stidljivo sam se sklonio; našoj hemiji nedostajalo je nešto suštinsko. Zbližili smo se tek u srednjoj dobi i imali smo dobar, premda površan odnos.

Rutino refrensko pitanje bilo je: „Koja ti se dopada?” Očajnički je želela ne toliko da se ja zaljubim nego da se verim da bi ona mogla da organizuje venčanje. Želela je da budem u braku, kao i svi stočari, bankari i advokati koje je poznavala. Želela je da ide na nedeljni ručak u Kraljevski golf klub u Sidneju sa snajom i unučićima.

Uprkos ljubavi prema egzotičnoj hrani (za šta sam oduvek bio zahvalan), i najnovijoj i ponekad smeloj odeći, kao i uprkos odlučnosti da bude bolja od bilo koje porodice u Australiji time što će sina upisati ne samo na koledž u Engleskoj već i u englesku školu, Rut je u suštini bila konformista. Zadobiti divljenje zbog originalnosti, naposljetku, nije isto kao i zaslužiti čestitke za doprinos vrlinama i kontinuitetu porodice. Ona je, jadni-

³ U pitanju je jedna od tri grane porodice Vajt koje su nazvane po imanjima na kojima su živele: Saumarez, Edinglasi i Beltris, kojoj je pripadao i otac Patrika Vajta. (*Prim. prev.*)

ca, bila opasno razočarana. Verujem da me je nesvesno krivila što sam je pretvorio u autsajdera.

Kada kažem da nisam voleo svoju majku ili da sam samo cenio neke od njenih osobina, moj partner Manoli podseća me da sam joj pisao svake nedelje. Zašto da ne? Osećao sam obavezu prema njoj, a i uvek sam bio rob navike. Možda bi pomoglo da sam mogao da je volim kada sam se vraćao kući iz škole, ali mislim da joj se u to vreme nisam čak ni divio; previše me je maltretirala histeričnim ponavljanjem: „Koja ti se dopada?“, da bih je gledao ikako drugačije do predatora koji se stalno naginjao da odgrize neki vitalni deo mog tela. Lizi je bila daleko i gledala svoja posla na planini. Su i ja smo se i dalje durili jedno na drugo i svađali. Sećam se da sam je ismevao kada sam video buvu kako je skočila sa jednog psa i prošla kroz ukrasne očice na njenoj haljini dok je sedela pored mene na kauču. Moja težnja ka idealnom, ka statuama koje su otelotvorivale savršenstvo, bila je takva da je jedna bedna buva mogla da ugrozi odnos dvoje ljudi.

Da sam bio u stanju da razgovaram sa ocem i da je, iako rizikujem da zvučim kao cepidlaka, postojao neki zajednički referentni okvir koji smo mogli da delimo, zavoleo bih ga. Pretpostavljam da bi to dovelo do komplikovanijeg odnosa sa Rut. Nisam mogao da cenim Dika dovoljno da bih ga zavoleo; njegova nevina dobrotu, velikodušnost i ljubaznost nisu bili dovoljni. Voleo sam članove posluge poput Lizi, Flo i Meta zbog njihove veze sa svakodnevnom stvarnošću. On se povukao iz te stvarnosti pre no što sam se ja rodio. A ako bi probao da razgovara sa mnom, bilo bi to o kriketu, fudbalu ili konjskim trkama. Gledao sam da pobegnem iz bilo koje prostorije u kojoj bismo se zatekli zajedno. Od onda sam se pitao koliko sam mu bola naneo okružujući se onim što je za njega bilo tajnovito prenemaganje, svet nestavnog koji učeni ljudi pronalaze u knjigama.

Čak je i njegov gabarit radio protiv njega, kao i njegove plave oči bez trepavica i napaćirana frizura nad ravnim čelom. Koža mu je bila izgorela i naborana otkako ga ja poznajem. Njegove ruke su me odbijale i privlačile. Da sam mogao da se nateram da mu dođirnem nadlanicu, brana bi možda popustila. To bi ili rešilo naš problem ili ga uvećalo.

[...]

Nakon što sam se vratio sa Kembridža i proveo neko vreme u Londonu, shvatio sam da ne mogu da se vratim u Australiju i da unedogled rastežem svoj život na zemljišnom posedu, kako sam to prvobitno planirao. Odlučio sam da radim, ali nisam bio siguran šta – da se bavim pisanjem? da pišem za pozorište? – i da nekako zaradim za život u tom ogromnom metropolisu gde je uspeh garantovao glamur i gde je čak i neuspeh bio manje bolan za nikogoviće malo tamnije kože. U gradu poput Londona, svako je imao pravo na anonimnost, dok to nije bilo moguće u seoskom životu predratnog Sidneja, a društvo kom smo pripadali zapamtilo bi neuspeh.

Pisao sam roditeljima da bih ih obavestio o novostima. To nije bio naročito hrabar čin: mislim da sam verovao u to da oni neće napustiti sina koji ih izneverava. Pošto je uvek bio realniji od njih, ujak Klem mora da im je rekao da nisam rođen da obrađujem zemlju. To je u redu, ali ako su to prihvatili, zašto onda ne bih bio doktor, diplomata ili

nešto drugo što bi bilo prihvatljivo. Umetnik u porodici je kao sodomit; ako je već tu, sakrijte ga.

Kao i za sve pretenciozne Australijanke svog vremena, umetnost je za Rut bio simpatičan hobi kojim bi mogli da se bave ljudi njenog društvenog staleža. Ali za profesionalnog umetnika nije mogla da nađe opravdanje. Čak i nakon što sam objavio nekoliko knjiga, nije mogla da uživa u svom ponosu jer ja nisam bio ona vrsta pisaca o kojima bi mogla da priča na koktelima u Australiji. Njeni prijatelji su mislili da sam lud, skandalozan, smešan. Uprkos odanosti porodici i činjenici da me je ona rodila, očekivao sam da se u potpunosti slaže sa njima. Kad je pročitala *Priču Theodore Gudman*, rekla je: „Šteta je što nisi pisao o nekoj veseloj tetki...”, jer, iako je ostala ubeđena da treba da kupuje samo ono što je proizvedeno u Engleskoj, takođe je verovala u australijski mit da uvek moraš da poziraš kameri sa osmehom.

Siroti Dik, koji nikada nije čitao ništa sem matične evidencije stoke ili one trilere koje mu je Rut donosila iz biblioteke da bi mogao da zaspi u fotelji nakon večere, nije znao o čemu se tu radi. Kada sam, kao izgovor da ostanem u Londonu, počeo da pišem drame koje su odbijali pozorišni agenti i uprave, njega je impresioniralo to što sam sâm kucao i uvezivao te drame. Kao rezultat toga, odlučio je da mi dâ izdašan džeparac u iznosu od današnjih četiristo funti da bih mogao da ostanem u Londonu i nastavim da radim šta god da sam radio. Siguran sam da nije imao nikakva očekivanja, što čini njegov gest još plemenitijim, naročito kada je reč o jednom Vajtu.

Uselio sam se u majušan stan tačno prekoputa zgrade u kojoj su živeli moji prvi stanodavci, Ines Imhof i Mario Maranta. Moj prijatelj Voters i ja bismo se naginjali kroz prozore svojih soba i dovikivali, ali samo ako nismo imali da kažemo nešto skandalozno. Ako jesmo, čekali smo da onaj drugi digne slušalicu i plati razgovor. Obično bih već doručkovao, ali ti poverljivi jutarnji razgovori vodili su se uz žvakanje salate, hrskanje tosta i srkanje kafe sa druge strane ulice.

Moj stan je nekada bio soba na trećem spratu kućice u Ulici Eberi. Neko od današnjih takozvanih graditelja izdelio ju je na stan sa dnevnom sobom i kupatilom, a čošak kod ulaznih vrata pretvorio je u kuhinjsku ostavu. Pored dnevne sobe nalazile su se stepenice koje su vodile do kupatila susedne kuće. Vrata koja su delila komšije i mene stalno su bila zaključana, što nije sprečavalo razgovor između naše dve strane.

Kako god, nastanio sam se u Londonu. Pisao sam. Pored ranih drama, započeo sam rukopis koji je postao moj prvi roman (završio sam ga u Sen Žan de Luzu jer je svako pisao deo svojih rukopisa negde u inostranstvu). Razlog tome što sam počeo da pišem *Srećnu dolinu* i otišao u Sen Žan de Luz bilo je moje upoznavanje slikara Roja de Mestra.

[...]

U šta verujem? Optužili su me da ne pišem jasno. Kako da pišem jasno o veličanstvu koje je suviše ogromno da bi moglo da se izrazi, o svakodnevnom rvanju sa protivnikom čiji udovi nikada nisu postali stvarni, o borbi nakon koje su znoj i krv razbacani po rukopisima svega što napiše ozbiljan pisac? O verovanju kog ima manje u izgovore-

nom nego u tišini. O šarama na vodi. O udaru vetra. O cvetu koji cveta. Ustručavam se da kažem i o detetu, jer dete može da izraste u čudovište, u razarača. Da li sam ja razarač? Ovo lice u ogledalu koje celog života traži nešto u šta veruje da je istinito, ali ne može to da dokaže. Lice koje je opsednuto pitanjem da li istina može da bude razarač veći od svih.

[...]

Imao sam krizmu u odgovarajućoj dobi, ponajviše zato što svi to rade i zato što je taj obred obećavao prekid monotonije. Veroučitelj je služio u Prvom svetskom ratu; imao je plave oči i oštru bradu sklonu drhtanju. Bio je to čovek izuzetne iskrenosti koje je ponekad bilo previše. To bi postidelo učenike koji su vaspitani tako da vidljive emocije smatraju slabima i sramnima. Ako je doktor Miklem, pop lokalne crkve, bio epitom ranog pravoslavlja, školski veroučitelj bio je potomak evangelista iz osamnaestog veka. Nije ostavljao neki naročit utisak na mene, osim tokom uljudnih razgovora kada bi se zanimao da li imam nekih pitanja, a u meni je tada goreo sram dok sam razbijao glavu razmišljajući šta bih mogao da ga pitam. Mislim da mi nikad ništa ne bi padalo na pamet.

Kako se približavao dan krizme, u meni su rasla osećanja iščekivanja i čak verske strasti. Ceremoniju je vodio biskup iz Glostera. Ustajali smo dvoje po dvoje i sklapali ruke. Zbog nervoze, kleknuo sam na jednu stepenicu ispod one na koju je kleknuo dečak pored mene, a to je otežalo posao ostarelog biskupa: morao je da se nagne, pružajući jednu ruku i zadržavajući drugu; zbog toga je izgledao izdeformisano. Možda zato nisam bio svestan milosti koju je moja glava očekivala da primi iz vrhova njegovih prstiju.

Uprkos tome, zbog krizmanja je moje okruženje poprimilo numinozni odsjaj. Svako malo bih izvukao svoju knjižicu o krizmanju iz koje bih učio pravila. Bar dve nedelje sam bio blizu toga da izvedem čudo. Osećao sam se verski osvešćeno u trenutku krizmanja i dok sam silazio sa oltara, osećajući topao sjaj u sebi, imao sam oboren, ispovednički pogled ispod obrva, imitirajući sopstvenu majku.

Tog dana, roditelji dece koja su čekala krizmanje nahrlili su u školu noseći poklone, foto-aparate, ručne satove i druge skupe igračke u skladu sa tradicijom materijalizma više srednje klase. Moji roditelji iz Australije očigledno nisu znali da bi trebalo da donesu poklone toga dana, a ja sam na trenutak pokušao da ubedim samog sebe da je moj materijalni gubitak zapravo duhovni dobitak.

Ali svaki duhovni rast brzo je zakopan u jalovoj zemlji engleske elitne škole. Kape-la je nastavila sa svojim uobičajenim higijenskim poslovima: pevale su se vesele pesme, a neko bi pustio i vetar. Moje duhovno ja uvek bi se skupilo u dodiru sa organizovanom verom, bilo da se radi o onom užasnom muzeju u Vestminsterskoj opatiji, velikom krevetu u rokoko stilu za kurtizanu koja se pojavljuje u operi u Rimu Svetog Petra ili pak o mrzovoljnim pravoslavnim zajednicama na Svetoj Gori. Najviše sam se približio duhovnosti u Aja Sofiji, tokom usamljenih zimskih popodneva u Partenonu kada su Nemci proterani iz grada, u kvekerskoj kući u gradu Džordanu u Bakingamširu, u bašti punoj ptica, u svojoj tihoj sobi. Svi ti trenuci bili su snažniji nagoveštaji vere od krizmanja. Ver-

vatno je jednako nemoguće postići potpuno duhovno spajanje kao i savršeno umetničko delo ili idealan međuljudski odnos. Što se tiče vere, umetnosti i ljubavi, morao sam da se pomirim sa time da počinjem iz početka.

[...]

Napustio sam London početkom 1939. godine u pokušaju da ubedim nekoga u Njujorku da objavi rukopis koji će postati moj prvi roman, a koji bi sada bilo najbolje zaboraviti. Nakon što me je odbio skoro svaki izdavač u Americi, Ben Hibš, jedan od partnera u Viking presu i njihov književni barometar, mora da je video nešto u ogledalu i odlučio da prihvati *Srećnu dolinu*. Bio mi je veran dokle god je bio živ, iako sam ja uvek bio nesiguran. Kada je umro, njegova vera u mene je verovatno navela njegove naslednike da raskinu ugovor sa mnom. Kao sin mađarskog rabina, on je bio jedan od onih plemenitih Jevreja koji su, ako već nisu pokazivali ortodoksne crte svoje vere, prihvatili njen moral dok ih kroz život vodi urođeni integritet. Pravi Jevreji postali su retki kao istinski hrišćani. Ben mi je poslužio kao model za Jevrejina Himelfarba u mom romanu *Putnici u kočijama*, i to za njegovu unutrašnju crtu pre nego fizički izgled jer je on spolja izgledao kao svetski čovek, često ciničan. Te godine kada sam stigao u Njujork, Karson Makalers postigla je uspeh romanom *Srce je usamljeni lovac* (*The Heart is a Lonely Hunter*), a Njujorčani koji su čitali kritike tog romana, ali ne i sam roman, bili su uzbuđeni zbog njega – „Kako tako mlada devojka može to da zna?“, itd. Na njihovo divljenje i nevericu, Ben bi tiho odgovorio: „Sigurno ume da čita, zar ne?“

Pseudouspeh koji sam postigao time što mi je prvi roman objavljen u Njujorku, sve što se događalo oko mene u tom gradu, moja putovanja Severnom Amerikom, čak i susret sa Fridom Lorens i Doroti Bret u Taosu, sve to izazvalo je u meni euforiju da ostavim iza sebe dešavanja u Evropi sve dok moj lagani san nije prekinula britanska objava rata Nemačkoj.

[...]

Ubrzan tok događaja i onda zastoj tokom prvih godina Hitlerovog rata onemogućavaju mi da iz sopstvenog sećanja izdvojim lične, manje važne pobeđe i poraze: gde sam i kako živio, šta sam i zašto radio. Makar znam da sam tokom leta 1939. godine, u Sendviču na Kejp Kodu, započeo pisanje romana *Živi i mrtvi* pre no što sam se vratio u London. Roman *Srećna dolina* pokazao je određenom broju kritičara i čitalaca da sam ja pisac; sada sam ja to morao da pokažem i samom sebi tako što ću nastaviti da pišem. Verujem da je to slučaj kod pisanja većine drugih romana. U mom slučaju, ono što je zamišljeno kao portret grada Londona završilo je kao opis grupe ljudi koja živi u njemu. Rat je iz mene isterao knjigu koja je trebalo da sazreva u mojoj glavi još nekoliko godina. Pošto je to vreme bilo iščašeno, moj privatni život nezadovoljavajući, a budućnost potpuno nepredvidiva, ja nikada nisam zavoleo roman *Živi i mrtvi*. Možda nikada nije trebalo da ga napišem.

Nastavio sam rad na ovoj nesrećnoj knjizi u Londonu. Tokom te cinične, nesadržajne i obeshrabrujuće faze života, postao sam sve nezadovoljniji samim sobom i romanom koji sam pisao. Napokon, odlučio sam da se vratim u Njujork bar dok moje godište ne bude regrutovano; možda će se do tada moj rukopis otvoriti, pa bih ga mogao ostaviti izdavačima. Da sam bio Englez, bilo bi nemoguće napustiti Englesku, ali, pošto sam bio Australijanac, dobio sam vizu. Nakon što sam utekao iz Australije na Kembridž, nikada nisam hteo da se vratim tamo, ali sam tada koristio svoj australijski pasoš, a u sve češćim trenucima kukavičluka, osećao sam iskušenje da ostanem u Americi, na šta su me nagovarali i neki od mojih prijatelja, uključujući jednog za kog sam verovao da bi mogao da postane drugi deo ljubavnog para kojem sam se oduvek nadao.

Na prvi pogled, Njujork se nije promenio. Dodajući novi sloj njegovoj površnosti, tamo su se našle srećne izbeglice iz Evrope i bogataši koji su pobjegli iz Britanije. Najveću promenu primetio sam u samom sebi. Zbog osećaja krivice, postao sam razdražljiv i prgav. Iako sam tokom dana radio na romanu koji mi je već tada postao nevažan, morao sam da pronađem šta da radim tokom noći, a to se obično završavalo tako što sam išao od bara do bara, ponekad sam, ili, još gore, sa prijateljima na kojima sam iskaljivao bes. Ponekad bi oni morali da me udare u rebra da bi me nagovorili da izađem iz slivnika na Ist Sajdu. Verujem da su nastavili da se druže sa mnom samo zato što sam bio pisac i egzotičan čovek.

[...]

Jedan od zadataka oficira za vezu u ratu bio je da cenzuriše pisma pilota. Dok sam bio deo pomalo nepotrebnog Sektora za vezu Kraljevskog ratnog vazduhoplovstva koji je bio stacioniran u Maten Bagušu u Egiptu tokom zatišja u pustinjskim borbama, postao sam opsednut svojom ulogom cenzora. Izgledalo je kao da su neuredna i zgužvana pisma koja su ostajala kod mene, zajedno sa pismima koja sam razmenjivao sa Manolijem, bila moja jedina veza sa stvarnim životom. Tu su se nalazile nepristojne bujice reči kao, na primer, pismo glavnog desetara Latrina koji je svojoj supruzi detaljno skicirao svoju erekciju na rolni toalet papira. Sa druge strane, pratio sam, iz nedelje u nedelju, tragediju veza koje su se raspadale. Sve to vreme, pisci tih tragedija morali su da me gledaju u oči, znajući da ja znam sve. Voleo bih da sam mogao sa njima da podelim našu zajedničku muku, ali to nije bilo moguće. Morao sam da ostanem oficir, cenzor, anonimna figura, čuvar zajedničkog dobra od bilo kakvog suviška ljudske emocije.

Zbog toga su izolacija, pustinja, potisnuta seksualnost, glas Vere Lin sa radija iz šatora starešina, pisma koja možda nikada neće stići na svoj cilj ili, ako i stignu, neće doneti razumljivu poruku, vršili toliki pritisak na mene da su se moje tadašnje okolnosti stapale sa sećanjima na noći koje sam provodio u stančiću u Ulici Eberi, čitajući *Dnevnik* Edvarda Džona Era dok su bombe padale na London. U tom naizgled neplodnom tlu, posejano je seme. Ono je niklo godinama kasnije, u jednom krilu sidnejske bolnice gde sam doveden iz Kasl Hila tokom jednog od najžešćih napada astme. U polunarkoznom stanju, likovi su počeli da se pomeraju preko pustinjskog pejzaža. Mogao sam da čujem

isečke iz razgovora, postajao sam naizmenično Vos i njegova anima Lora Treveljan. Tokom teške noći, dok je astma prelazila u upalu pluća, uhvatio sam ruku stažiste koji je stajao pored mog kreveta. Sklonio je ruku kao da sam ga opekao. Tokom oporavka, još uvek u bolnici, skicirao sam okvir knjige koju sam tada znao da ću jednom napisati. Tek kada sam se vratio u Australiju i pročitao školski udžbenik, uvideo sam vezu Vosa i Ludviga Lajharta. To me je navelo na istraživanje i pozajmljivanje detalja iz stvarne ekspedicije iz zapisa onih koji su preživeli komandovanje tog Nemca. Pravi Vos, za razliku od pravog Lajharta, bio je stvorenje iz egipatske pustinje kog je stvorila perverzna strana moje prirode u vreme kada je svim našim životima dominirao onaj nemački megalomanijak.

Vosovo kontroverzno poreklo dovelo je do sukoba s akademskim čuvarima Lajharta i do zbunjenosti među onima koji su pisali o njemu. Svi su zahtevali činjenice, a ne kreativni čin. S vremenom su mi oprostili, Vos je postao deo kanona i došao je moj red da zamrzim to prisvajanje vizije tela, krvi i duha od koje su napravili muzejski eksponat mumije ili kostimiranu sentimentalnu romansu. Polovina onih koji su se kleli da se dive romanu Vos činili su to jer nisu uvideli svoju vezu sa društvom devetnaestog veka koje je prikazano u njemu. Kao prerasla deca, mnogi Australijanci postali su ogorčeni zbog toga što su naterani da posmatraju sebe van konteksta svojih sumnjivih antikvitetata, okruženi plastičnim otpadom u svojim baštama; oni odvrćaju pogled od suštinskog dela svog nesvesnog. Stoga oni ne mogu da prihvate većinu onoga što sam ja napisao o veku u kom živimo, dok ja okrećem leđa njihovim pohvalama Vosu. (Ako o onom drugom tzv. istorijskom romanu koji sam napisao, *Pervaz od lišća*, nema toliko pohvala, to je možda zbog toga što u njegovim slikama i pripovedanju osećaju razloge zašto smo postali to što smo danas.)

[...]

Po mom mišljenju, tri najbolja romana koja sam napisao su *Savršena mandala*, *Priča Teodore Gudman* i *Slučaj Tvajborn*. Sva tri govore nešto više od onoga što je sveto u australijskoj književnosti. Zbog toga su neki od njih na početku naišli na ignorisanje, a drugi su kritikovani i odbacivani kao pornografski. Nakon nekog vremena, dva od tri romana su prihvaćena, a ostaje da se vidi šta će se desiti sa *Tvajbornom*.

Čudno mi je da pomislim da je *Savršena mandala* ikada smatrana pornografskim romanom, ali sam čuo od prijatelja da je jedan/-na profesor/-ka iz Australije rekao/-la da je to najpornografskiji roman koji je on? ona? ikada čitao/-la. Pitam se šta je on čitao ili šta je ona čitala u svom životu pre no što se *Savršena mandala* pojavila.

Počeo sam da pišem taj roman tokom poslednje od osamnaest godina koliko smo živeli u Kasl Hilu. Slikar Lorens Doz poklonio mi je Jungovu knjigu *Psihologija i alhemija* koja je imala veliki uticaj na mene. Ona me je i projektovala u svet moje *Savršene mandale*. Jungovo učenje me je takođe podiglo tokom krize vere koju sam osetio nakon što sam shvatio da ne mogu da prihvatim sterilnost, vulgarnost, a često i verski fanatizam hrišćanskih crkava u Australiji. Manoli se, izgleda, osećao bezbedno unutar struktura pravoslavlja. Nisam

imao ništa od toga što sam odrastao u nekoj vrsti društveno angažovane engleske crkve (na klupama su se mogle pronaći vizitkarte lokalnih preduzetnika, odeća koju smo prerasli ili koja je izašla iz mode slala se na rasprodaju na veliko, a blagodarni pastor i njegova supruga zvali su nas da izraze zahvalnost zbog pokroviteljstva). Stoga sam razvio ono na šta je Manoli uvek gledao kao na moj nereligijski ili mistični cirkus.

Nešto od toga prisutno je i u *Savršenoj mandali*. To je knjiga ambivalencije i nemira – prolaznosti. Drveće koje smo sadili, o kom smo se brinuli i koje smo voleli zaklanjalo je kuću, čineći je mračnom. Znali smo da moramo da odemo iz kuće koju smo zvali „Dogvuds” po stablima drene koje smo zasadili tamo; bilo je nemoguće da nastavimo da živimo u kraju koji je postao predgrađe kada su se stvari koje su nas interesovale – muzika, pozorište, bioskop, prijatelji – nalazile u gradu. Ali, bilo je teško prelomiti. Ja sam voleo ono što sam mrzeo. Manoli je više voleo, jer on nema toliko mržnje u sebi, drveće koje je kasnije srušeno.

Takođe, strepeo sam da iskopam duhovno korenje koje sam zasadio u prvobitno neplodno tlo. Da li će ovo biti kraj moje spisateljske karijere? Osećali smo se veoma loše kada smo napustili sopstveno korenje i odleteli u Evropu, prvi put nakon što smo je napustili pre petnaest godina. Mora da smo izgledali smešno, ruku punih prtljaga, noseći pantalone i šešire koji su izašli iz mode, dok smo zastajkiivali na aerodromu i mahali prijateljima koji su nas pratili. Koliko li je još teži bio onaj drugi, trajni oproštaj koji se odvijao dok sam sedeo u tamnoj trpezariji u središtu kuće pišući roman koji bi mogao da postane moja labudova pesma. Nije ni čudo što je *Savršena mandala* puna nesreće i slutnje.

Braća Braun, likovi tog romana, predstavljaju dve polovine mene. Artur bi mogao da se opiše kao moj rođak Filip Garland da je Filipova dečja mudrost sazrela; umesto toga, on je, još kao tinejdžer, primljen u psihijatrijsku instituciju gde je i dan-danas. Voldo predstavlja mene u najhladnijoj i najgoroj varijanti. Njihova komšinica, gospođa Polter, nastala je na osnovu naše komšinice, gospođe H, iako je ona, sem što je bila Arturova duhovna majka i boginja, bila dvodimenzionalni lik. Dalsi Fajnstajn je, kao svaka ispu-njena jevrejska poznanica, i dobra i samozadovoljna.

Kada je došlo vreme da se oprostimo od Kasl Hila, moja rođaka Elenor Ariđi bila je kod nas na ručku jednog dana. Nakon što se ponašala kao Neli Koks u gradu Madžiju, Elenor je postala igračica, a kasnije i supruga jednog italijanskog diplomate. U vreme koje opisujem, ona je bila udovica, živela je u Sidneju i radila kao agent za nekretnine. Tokom ručka sam se odvažio da je pitam da nam pronađe kuću u Sidneju, ali da bude „blizu parka za pse”. Ona je odgovorila: „Kada se budem vraćala kući, ići ću Ulicom Martin Roud kroz naselje Sentenijal park.” Tako je i pronašla natpis „NA PRODAJU” ispred kuće sa brojem 20.

Uselili smo se na adresu Martin Roud 20, u kuću koja je sagrađena 1912, iste godine kada smo se Manoli i ja rodili.

[...]

Kada smo se smestili u Sentenijal parku, spremao sam se da napišem dva romana koja su se odigravala u Sidneju. Zamislio sam *Vivisektora* još u Dogvudsu, ali uprkos vremenu koje sam proveo u svom gradu tokom detinjstva i mladosti, kao i uprkos čestim posetama dok smo živeli u Kasl Hilu, morao sam da osetim Sidnej oko sebe, danju i noću, u svojoj zreloj dobi, pre no što sam mogao da počnem sa tim romanom. Ideja za *Oko oluje* mi se nametnula dok sam prelazio Ulicu Kensington Haj u Londonu, nakon što sam posetio majku u njenom stanu u Ulici Marlous Roud gde je ležala prikovana za krevet, senilna, skoro slepa i okružena gomilom medicinskih sestara i služavki. Znao sam da ću napisati roman o sličnoj takvoj starici koja je pretkraj života, ali da to moram da uradim u Sidneju, jer Sidnej teče mojim venama. Nije se javilo ništa više od naznaka u tom trenutku dok sam prelazio Ulicu Kensington Haj. Razlika u odnosu na stvarnost koja se razrađuje u romanu jeste Suin i moj pokušaj da nagovorimo majku da se useli u Holand park, u smeštaj kod kaluđerica koje su nosile plave odore. Istražili smo taj prostor koji je bio pun veličanstvenih soba i mirne atmosfere. Toliko mi se dopao da sam osetio da bih ja mogao odmah da se uselim tamo i zauvek prekinem veze sa svetom. Rut je odbila da uopšte razmisli o toj ideji i umrla je u svom stanu nakon što sam se ja vratio u Australiju. Od onda sam osećao grižu savesti jer sam mislio da ju je naš predlog ubio, ali ne toliko ideja da napusti svoje stvari koje više ni nije mogla da vidi već to što bi umrla okružena katoličkim kaluđericama. Deca Elizabet Hanter u mom romanu su više osvetoljubiva u svojim pokušajima da je smeste u dom. Su nikada nije bila osvetoljubiva, ni nalik princezi De Laskaban, iako je u toj junakinji bilo dosta mene, a sebe, frustriranog glumca, mogu da prepoznam i u vulgarnom egoisti ser Bazilu. Ponekad sam se pitao da li su Doroti i Bazil osvetnici koje sam pozvao iz pakla. Da li je moj predlog da se Rut useli kod kaluđerica u plavim odorama zapravo bio moja nesvesna osveta za godine čistilišta na koje me je osudila kada me je poslala u Čeltenam? Nadam se da nije tako, ali moglo bi biti.

Još nešto o ser Bazilu: Džo Louzi mi je jednom rekao da je Dirk Bogard mislio da Bazil nikada ne bi dobio titulu jer je bio tako vulgaran. Gledajući oko sebe, i onda i sada, naročito po Australiji, taj stav mi se često činio smešnim.

Vivisektor, prvi od ta dva romana, jeste o slikaru koji nikada nisam mogao da postanem, što je bila još jedna od mojih frustracija. Mislio sam da bih, ako budem usvojio tehniku slikanja, mogao da predstavim u slikama ono što je unutar mene, te da će me fizički čin slikanja uveseliti više od pisanja sumorne, bronhijalne proze. To bi mogla da bude zabluda pisca koji je oduvek mrzeo da piše. Neki slikari su mi govorili da moj junak Hertl Dafild ne liči na slikara, a drugi da liči. Tokom cele svoje spisateljske karijere, susretao sam se sa potpuno suprotstavljenim stavovima: da Himelfarb jeste ili nije Jevrej; da znam nešto o ženama ili da ne znam ništa o njima; da je to što pišem odlično ili da su, sa druge strane, moji romani nerazumljive i dosadne gluposti. Ali verujem da su se takva pitanja postavljala o opusu svakog pisca, živog ili mrtvog, koji je mnogo rizikovao.

Nije važno da li je Hertl Dafild ličio na slikara ili ne, jer ga ja posmatram kao spoj nekoliko slikara koje sam poznao, a spaja ih slikar koji čuči u meni, ali koji nikada nisam postao. Pokušavajući da predstavim uverljivog umetnika, istovremeno sam želeo da naslikam i portret svog grada: mokrog, ljutitog, površnog, drskog, lepog i ružnog Sidneja koji se za vreme mog života razvio od suncem okupanog sela u skorojevičko kopile, mešavinu San Franciska i Čikaga. Morao sam mnogo da istražujem. Nije to bilo klasično istraživanje koliko ponovno proživljavanje vetrovitih, peščanih i zadimljenih ulica, laskavih slepih budžaka, uskih uličica i prigušenih prolaza, ne bih li oslobodio te glasove, slike i osećanja prošlosti koji u mojoj bednoj atipičnoj australijskoj prirodi proizvode kricu, a ne užitak.

U meni su se uvek borili puritanac i pohotnik. Kada sam bio dete, osećao sam stid zbog bogatstva svojih roditelja. Bio sam svestan bezoblične bede, kao i materijalne nevolje, druge strane medalje koju su nosili probrani. Zbog toga nikada nisam mogao da uživam u svemu što su „redovni” članovi klase mojih roditelja smatrali svojim pravom. Sve što se predstavljalo kao uspeh, pa čak i moj uspeh, često je u meni izazivalo gnušanje. Nema sumnje da će se „redovni” članovi više klase uhvatiti za ovo priznanje kao za objašnjenje mojih, po njihovom mišljenju, izopačenih stanovišta u svemu što sam napisao; za mene su odsjaji istine, kao odsjaji mnogostranog kristala, raznovrsniji no što bi bili da sam ostao u amovima vrednosti australijske više klase.

[...]

Ponekad se zapitam kakav bih ispao da sam bio tzv. normalan heteroseksualni muškarac. Da sam postao umetnik, verovatno bih bio razmetljiv, divio se samom sebi u ogledalu poput nepodnošljivog Getea koji je bio inferioran svom samopregornom učeniku Ekermanu. Moji neupitno muški geni omogućili bi mi da koristim sopstvenu seksualnost do krajnjih granica. Kao otac, bio bih netolerantan prema deci koja bi me mrzela i prezirala, shvatajući da ja nisam tako velik čovek kao što tvrdim. Prihvatao bih titule i odličja, a očekivao bih i sahranu uz državne počasti u skladu sa svojom ukorenjenom hipokrizijom koju bih sam odbijao da priznam.

Da sam rođen kao žena, možda bih se ostvario u ulozi majke, navodeći supruga da mi napravi decu kakvu bih želeo, a bio bih strastven, ljubomoran, ogorčen zbog uzroka i posledica, neprestano gutajući žuč neke nerešive frustracije. A možda bih odabrao i život kurve jer bih u njemu imao više od glumice prostora da glumim, obmanjujući jednog čoveka u svojoj publici da misli da sam mu na raspolaganju, a onda bih na njega, dok bi zakopčavao košulju, bacao slomljene ostatke njegove uobraženosti. Ili bih mogao da budem časna sestra, mlečnobelog tena i velikog osmeha, posvećen svom kvaziduhovnom braku sa najzahtevnijim mogućim suprugom.

Istina, ambivalentnost mi je ponudila uvid u ljudsku prirodu koji, verujem, nije dostupan onima koji su neupitno muškarci ili žene – kao ni profesorki Leoni Krejmer.¹ Ne

¹ Australijska profesorka i naučna radnica. (Prim. prev.)

bih menjao svoju pozicioniranost na pola puta, ma koliko krhka ona bila, za bilo kakvu ukorenjenost koju osećaju svi koji za sebe smatraju da su neupitni.

Zapravo, seksualnost se obnavlja i jača svojom ambivalentnošću, makar i nesvesno – čak i u Australiji – i definiše temperament nacije. Kako ja to vidim, onaj delić suptilnog u australijskom karakteru dolazi od muškog principa u ženama i ženskog principa u muškarcima. Zbog toga Australijanke inače izgledaju snažnije nego njihovi muževi. Avaj, ženski princip u muškarcima nije dovoljno snažan da ih učini zanimljivijima.

Za jednog engleskog kritičara, velika greška u mojim romanima jeste to što su ženski likovi snažniji od muških. Lično ne vidim tu neravnotežu kao anomaliju; ona je nastala nakon što sam celog života posmatrao druge Australijance, a ponajviše svoje roditelje u detinjstvu.

U životu sam pogrešio jer sam verovao da je u ljudskom odnosu moguća potpuna iskrenost. Mislim da Manoli veruje da iskrenost mora da se potčini okolnostima, ali ne i da postane zatrovana cinizmom. Njegov osećaj stvarnosti potiče iz čistog srca, a to je ono što meni nedostaje. Zbog svoje potrage za tom potpunom istinom, postao sam okrutan. Nije da ne osećam ljubav i poštovanje na nekoliko nivoa – najviše prema čistom srcu i poverenju.

(S engleskog preveo Dragan Babić)